

A 19-İK VADÁSZZÁSZLÓALJ MULTJA ÉS SZEREPLÉSE A VILÁGHÁBORÚBAN.¹

I.

1849 február 6-án herceg Windischgrätz tábornagy, a magyarországi osztrák haderők parancsnoka, budai főhadiszállásáról legfelsőbb helyre javaslatot tett arra nézve, hogy a vadászzászlóalj létszáma szaporíttassék.

Szószerint a többi között ezeket mondja: „A vadászcsapatok belső értékét mindenki elismeri, ennél fogva mindinkább érezhető azok csekély száma a sorgyalogsággal szemben.“

„A legtöbb nagyobb hadsereg, a tökéletesített lövőfegyverek rendszeresítése folytán, ezen a hiányon úgy segített, hogy lövészcapatokat állított fel, ezekkel már mindenütt, még a felkelő magyaroknál is találkozunk, kik nekünk ott, ahol nem tudunk velük szemben hasonló cs. kir. tábori vadászokat állítani, nem *csekély veszteséget* okoznak.“

Akkortájt mindössze 12 vadászzászlóalj volt, ezekből kellett még tízet felállítani; így a 7. cs. kir. vadászzászlóalj 3. és 4. osztályából az új 19. számú vadászzászlóalj alakult.

A 7. zászlóalj harmadik osztályát, amelyből a 19. zászlóalj egyik fele alakult, gróf Radetzky tábornagy parancsára, Páduából Bécsbe irányították, ez a rész oda 1849 május 8-án beérkezve, az egyetem épületében kapott szállást, nemsokára a Schönbrunnban állomásozó 4. osztály is, a zászlóalj másik fele, Bécsben csatlakozott. Így alakult meg ezelőtt kerek hetvenöt évvel a 19. vadászzászlóalj.

1849 június 9-én az újonnan kinevezett magyarországi osztrák hadsereg parancsnoka, báró Haynau tábornagy, legfelsőbb helyről engedélyt kért Pozsonyban levő főhad-

¹ *Blaha Károly főhadnagy*. Cs. és kir. 19. vadászzászlóalj története. Pozsony, 1905.

Cs. és kir. hadilevéltár hadműveleti iratgyűjteménye az 1849., 1854-55., 185., 1866. és 1878-i hadjáratokból.

Szaich Ottó, Frank Géza századosok és Sicher Lajos t. főhadnagy 1914/18-i háborús naplójegyzetei.

szállásáról arra, hogy a 19. vadászászlóaljat a magyarországi hadseregbe oszthassa be; az engedély hamarosan megjött. A zászlóalj pedig haladéktalanul Sopron felé vette útját, ahová 1849 június 13-án meg is érkezett.

Ezidőtájt Haynau hadseregével, valamint az orosz Paniutine-hadosztályal már Pozsonytól keletre gyülekezett; egy előretolt különítménnyel Csornánál, a III. hadtesttel pedig Sopron környékén állott. Az osztrák déli hadsereg Jellachich bán parancsnoksága alatt a Ferenc-csatornánál, Clam-Gallas altábornagy pedig Oláhországban köszörülte kardját, míg Paskievitsch herceg már javában vezette előre az orosz főereget a Dukla-szoroson át, Kassa felé.

A magyar sereg szétszabdalt csoportokban volt felállítva; így Görgey Győr és Érsekújvár táján, Kmetty Marcaltónél, a többi töredék Felső-Magyarországon, Erdélyben és a Bánátnban nézett az ellennel farkasszemet.

Megkezdődött az ellenséges előnyomulás. Az újkeletű osztrák 19. vadászászlóalj 1849 június 27-én Ihászínál (Győrtől 35 km-re délre) ment át magyar véreinkkel szemben az első tűzkeresztségen, mely alkalommal közülük Hentzi főhadnagy és Horn alhadnagy súlyosan megsebesültek. Különben 8 halott, 49 sebesült és 18 eltűnt volt az első nap vesztesége.

A zászlóalj a további hadjárat folyamán átvonul fél Magyarországon, megfordul Budapesten, Szabadkán, Titelen és Temesváron, sőt Mehádiáig is eljut, ahol már Görgey világosi fegyverletétele után, 1849 augusztus 23-án Focktner magyar ezredes csapataival ütközik meg utoljára. Innen lejut Orsováig, majd visszatér Szegeden, Kecskeméten, Budapesten és Esztergomon át Aranyosmarótra, ahová, mint első békeállomására, 1849 október 1-én érkezett.

1859 elején újra háborús felhők borították el a láthatárt. A szárd hadsereg fegyverkezett, III. Napoleon pedig elmondotta hírhedt újévi beszédét; az olasz egységi törekvések új életerőre keltek, úgyannyira, hogy Bécs elrendelte a gróf Gyulai tábornagy parancsnoksága alatt álló olaszországi osztrák sereg, valamint a 2. galíciai hadtest mozgósítását.

A 19. vadászászlóalj április 19-én indult el Bécsből vonaton Triesztbe, majd onnan harmadnapon hajóval Velencébe szállítattott. Május 23-án már Bolognában találjuk, majd Ferrarában, Mantuában, Cremonában, Milanóban, Varesében és Canonicában. Június 15-én résztvesz a castenaldói ütközetben s ott Garibaldi csapataival áll szemben.

Június 24-én végigküzdi a solferinói csatát, ahol a francia de la Motterouge hadosztály zuávjaival harcol.

A hadjárat nem sikerült, a fegyverszünet július 8-án köt-

tetett meg s a most már szlovénné vedlett 19. vadászzászlóalj 1859 augusztus 29-én Feltrébe került.

Ugyanezen a környéken vívta a későbbi színmagyar vadászzászlóalj, pontosan 59 év mulva, 1918-ban legvéresebb, de egyúttal legdicőségesebb harcait a Monte Perticán.

1859 december 10-én a zászlóalj új békeállomását, Laibachot, foglalja el.

Poroszország hatalmát egész Németországra és Olaszországra is ki szerette volna terjeszteni, ennek folyománnyaként közvetlen előidézője volt az 1866-i eseményeknek.

Ausztria 1866 április 24-én mozgósítani volt kénytelen; a déli hadsereg parancsnokává Albrecht főherceg tábornagy lón kinevezve.

A 19. vadászzászlóalj már május 7-én elérte a hadilétszámot, a zászlóalj akkori tisztikarában csak egy magyar fiú volt, Jácz Kálmán alhadnagy.

1866 június hó 24-én a zászlóalj a custozai csatában tevékenyen résztvesz, derekasan harcol az olaszok ellen, úgyannyira, hogy azóta a zászlóalj minden évben ezt a napot ünnepelte meg mint zászlóalj-émléknapot; legutoljára 1918-ban S. Gregorióban, az olasz harctéren.

Eközben északon Csehországban bekövetkezett a königráti vereség, Albrecht főhercegnek az Etsch mögé kellett visszavonulnia, az 5. hadtestet pedig, a kötelékében lévő 19. vadászzászlóaljjal együtt, Tirolon keresztül Bécs alá kellett eltolnia. Július 16-án a zászlóalj átkel a Brenner-hágón és Innsbruckban hál, 22-én már résztvesz a bécsi „Schmelz“-en elrendelt nagy katonai szemlén. Ugyaneznap megkötik a fegyverszünetet Poroszországgal.

Olaszország egyelőre még nem tágít s az osztrák hadvezetőség kénytelen az V. hadtestet ismét délre tolni, így a 19. vadászzászlóalj augusztus 9-én Monfalcone-ban lép ismét olasz háborús területre. Augusztus 9-én Racogliában, augusztus 11-én már ettől messze nyugatra táborozik. Azonban közben megszületik az olasz béke is s a zászlóalj augusztus 22-én Radmannsdorfban állapodik meg, majd Laibachon át Fiuméba kerül; november 6-án hajóval a Boce di Cattaro környékére szállítják, mint az ottani erődök megszálló őrségét.

1876 elején Rodich altábornagy, a dalmáciai katonai erők parancsnoka, a hadügyminisztériumnak jelentést tesz, hogy Hercegovinában nagy nyugtalanság uralkodik; mindenütt bandák garázdálkodnak, gyakoriak a betörések, ezért a dalmát helyőrségek megerősítését kéri.

Az intézkedések Bécsből nem késnek. A 19-ik vadászzászlóalj ismét előveheti a vándorbotot és április 21-én már

Metkovicban találjuk. Ez időponttól kezdve a legénységi pótlás a 17. gyalogezred kiegészítő kerületéből történik.

1877 május 1-én a zászlóalj már Spalató vidékén táborozik.

A magyar-osztrák monarchia a berlini kongresszuson megbízást kapott arra, hogy Bosznia-Hercegovinában végre rendet teremtsen. Hercegovina megszállását, Jovanovic altábornagy parancsnoksága alatt, a 18. hadosztálynak kellett végrehajtania. A mozgósítási parancs a 19-ik vadászzászlóaljra is vonatkozott, amely 1878 június 10-én érkezett rendeltetési helyére.

Jovanovic terve az volt, hogy a Narenta mentén rendezett tüntető mozdulataival a felkelők figyelmét az ottani befőrési vonalakra tereli, a hadosztály zömével azonban Imoski-Vervorac területéről meglepetésszerűen Ljubuskin át Mostar ellen nyomul elő.

A terv csakugyan sikerült, a csapatok igen csekély vérontás után, 1878 augusztus 20-án ünnepélyesen bevonulhattak Hercegovina székvárosába, Mostarba. A környéken azonban nem ment minden simán, mert a felkelők, valamint rendes török csapatok is, sok helyütt élénk ellenállást fejtettek ki. Augusztus 17. és 21. között Kremenac (Stolac) körül folytak a harcok, ahol a 19. vadászzászlóalj ismét kitüntette magát.

Október elején a zászlóalj már Hercegovina keleti határán portyázik, 23-án Nevesinjeben van, 25-én pedig eléri téli pihenőszállását, Bunát. A megszállás különben a klobuki erőd bevételével, 1879 szeptember 28-án, az ellenség ellenállásának végleges letörése folytán, háborús értelemben véget ért.

II.

1893 szeptember 15-e nevezetes dátum a zászlóalj történetében, ekkor kapta ugyanis az első magyar legénységet az V. hadtest területéről, Komárom környékéről.

Ezen időponttól kezdve az 1918. év végéig, tehát 25 éven át, vallhatjuk magunkénak, vagyis magyarnak, a 19-es vadászokat.

1849-től 1918-ig ez a vadászzászlóalj a volt Monarchia és Ausztria minden hadjáratában résztvett, legszebb babérait azonban mint magyar vadászzászlóalj aratta az 1914—1918-i világháborúban.

Ott látjuk már augusztus havában az északkeleti orosz hadsereg tatár tömegeivel szemben harcolni Kraszniknál, ott vívja legvéresebb csatáját 1914 november 18-án Suloszownál, Siempiechowánál; a Nida környékén beleheli a mocsárterület mérges miazmáit; a telet a Kárpátok lejtőin szenvedti

végig, majd 1915-ben ismét a Sereth mellett küzd s közben szedi zászlóaljunknál is áldozatait a kolera.

1916-ban a tavaszt már Calmettiben, Albániában látja viszont s küzd az ember és a malária ellen, de alig ocsudik fel fáradalmaiból, máris Herkulesfürdő felett szabdalja az oláhokat. Itt, a híres Szívó-csoport kitünő támaszát képezve, végigvonul egész Oláhországon át Bukarestig, majd a Sere-thig. Itt megállapodik; keleten a törökök, nyugaton a bolgárok, délkeleten a németek fegyverbecsülete felett ébren öröködik; a híres Mackensen német tábornagy is megsemmisíti és meleg elismerését fejezi ki.

1918 február 20-a körül a zászlóalj légvonalban már kerek 1300 km-rel nyugatra, Belluno környékén, táborozik és a cs. és kir. 2. hegyidandár kötelékébe kerül.

A cs. és kir. 2. hegyidandár már békében is fennállott és a hercegovinai Trebinjében állomásozott; önálló zászlóaljait a Monarchia legkülönbözőbb vidékeiről terelték össze, volt abban rutén, cseh, cseh-német, horvát gyalog- és egy bosnyák vadászzászlóalj, de volt egy-egy állandó magyar zászlóalja is. Kezdetben a békéscsabai 101., később a háború folyamán a pécsi 52. gyalogezred egy-egy zászlóalja, végül a komáromi 19. vadászzászlóalj.

Mindvégig derekasan állta meg a helyét, mindenkor a beosztott magyar zászlóalj vitte a vezérszerepet; létfenntartó eleme volt e színes összetételű köteléknek, sőt a szellemre is oly kitünő befolyása volt, hogy itt még azok a cseh és rutén zászlóaljak is kifogástalanul viselkedtek, amelyek anyaezredei más arcvonalakon tömegesen behódoltak az ellenségnek, s többnyire galád árulói lettek rettenthetetlen s meg nem tántorítható magyar fegyvertársaiknak.

Ez a hegyidandár a világháború folyamán a legkülönbözőbb harctereket járta. Kisebb megszakításokkal 53 hónapig egyfolytában harcolt; ezen idő alatt mindössze 3 parancsnok és 3 vezérkari tisztje volt. Utolsó dandárparancsnok, egy linzi születésű tábornok, már békében is a hegyidandár kötelékében szolgált és 1915 novemberétől az összeomlásig, mindvégig hűségesen kitartott; ízig-vérig csapattiszt, kiváló katoná, aki úgy személyes bátorságával, mint szokatlan nyugalomával, az utolsó pillanatig fanatizálta embereit. A hegyidandár csapatai ötféle nyelven beszéltek (magyar, német, horvát, rutén, cseh); az öreg úr csupán németül tudott, azt is erős német bécsi dialektusban beszélte. A három vezérkari tiszt ellenben színmagyar volt, történetesen honvéd vezérkari tisztek.

A hegyidandár hiteles naplója összesen 662 ütközetnapot

sorolt fel, talán a legtöbbet a monarchia valamennyi seregteste között.

Résztvett 1914-ben az első szerbiai előnyomulásban a Tupci, Volivica, Rudo, Kosarice, Glavicice, Obodnik, Sv. Petár, Mhn. Gradina, Sabac, Miletina, Rozanj, Petkovo brdo, Milenkovkamen, Mramor, Bastavsko brdo, Kik (333-as magaslat), Tugjin hegyhát, Oslatic, Kamenica, Siljak, Suvobor, 888-as magaslat, Rajac, Vranovica, Rucici magaslat, 600-as, 675-ös magaslatok, Rajac, Siljak, Bacinovac melletti ütközetekben.

1915-ben az olasz harctéren a Doberdón találjuk mint első megszálló seregtestet Lukachich altábornagy parancsnoksága alatt, ahol heteken át tartóztatja fel az olasz túlerőt.

1915. év végén ismét Szerbia ellen harcol, résztvesz Belgrád bevételében, s a Ritopek, Mostine, Zaklopaca, Umeari, Junkovac, Natalinci, Kragujevac melletti ütközetekben.

1915. év végén és 1916 elején végrehajtja Albánia megszállását. *Az egyetlen magyar-osztrák seregtest, amely a szerb hadsereget üldözve, Szerbián-Macedónián át, útnélküli zord hegységeken keresztül, átkapaszkodott Albániába; ez alkalommal résztvett a Kraljevo, Raska, Mitrovica, Pristina, Prizren, Kulus, Orosi és Alessio melletti ütközetekben.*

1916 őszén már Tirolban van és harcol Károly trónörökös parancsnoksága alatt a Sette Comuni vidékén, Monte Magari, Monte Castellaro, Monte Forno, Montagna Boze melletti csatákban. Még 1916-ban átirányítják Tirolból az isonzói szakaszra s itt is résztvesz a 9-ik isonzói csatában, illetve a Monte Santo körüli fergegben.

Alig pihente ki emberfeletti fáradalmait, máris az Oláhország elleni hadjáratra kell felkészülnie s azt becsületesen végig is küzdi a híres német Alpenkorps kötelékében. Résztvesz a Petrozsény, Tulisa, Oboroca, Cornul Zanoafa, Moskovul, Salatrucul melletti harcokban, beveszi a híres Monte Fruntut, azután tovább küzd oláh területen, Albesti, Ungureni, Ploesti, Calvini, Motohan, Bicesti de jos, Obobesti melletti, majd a Pruth-menti állásharcokban.

De itt sem maradhat sokáig, mert lerendelik ismét *Olaszországba* a 12. döntő isonzói csatához, így *1917 tavaszán* már megint a Bainsizza- és Lom-fensíkon harcol az olaszok ellen.

1917 októberében a híres tolmeini áttörő-csoport balszárnyát képezi s végrehajtja az ellen üldözését a Tagliamentóig. Ez az áttörés Tolmeintől délre Hojenál fényesen sikerült, ezt követte Canale bevétele s az üldözés a legelső vonalban Codroi-póig; e helyen rögtönözte egy német csoporttal egyetemben

a híres codroipói pánikot; itt sikerült az olasz hadsereg legnehezebb tüzéréjét és hadseregvonataát zsákmányul ejtenie.

1917 december 18-án már ismét a tiroli szakaszon találjuk a Monte Perticán. A dandárparancsnok és vezérkari tisztje másfélméteres hóval borított, 2 méter hosszú, szélverte, alacsony páasztorkunyhóban, egy szál faggyúgyertya s egy telefonszekrény társaságában töltik 1500 méter magasságban, 10 fokos zimankós hidegben dideregve, a karácsonyéjszakát.

1918 január 20-án érkezett le pihenésre Bellunóba a hegyi állásokból, teljesen elcsigázott, megtizedelt, lefagyott végtagú, elnyomított legénységgel a 2. hegyidandár, hogy leírhatatlan fáradalmait és szenvedéseit három hétre kipihenje. A dandárparancsnokság a szép fekvésű Villa Vignettában kapott szállást s kevés vártatva vígan duruzsoltak az elhozott rajkályhák, miután más alkalmatosság a helyszínén található nem volt.

A szervezetszerűleg beosztott 52-es magyar zászlóalj mintegy 45 főnyi létszámra apadt le, pedig még akkor is az tartotta, mint rendszeren, egyedül a lelket e megtépázott kötelekben. Néhány nap múlva megszólal a telefon és a hadosztály vezérkari főnöke közli, hogy másnap érkezik az oláh arcvonalról a Vittorio felől gyalogmenetben átirányított magyar csapat, a nevezetes Szívó-csoport legkiválóbbja, a hírneves komáromi 19-ik magyar vadászzászlóalj. Nagy öröm támadt erre a 2. hegyidandárban.

A felső Piave és Brenta között terül el a Velencei Alpok egyik kimagasló, kopárszirtes rejtélyes hegytömege, a Monte Grappa; legkiemelkedőbb pontja 1779 m magasban közelíti meg Olaszhon azurkék egét.

Felülről, repülőgépről nézve, hatalmas polipnak látszik, karjai görcsösen kapaszkodnak bele északon a Feltre-Belluno közötti medencébe, délen a velencei lapályba, azonban keletre a Piave, nyugaton a Brenta határt szab további erőszakos terjeszkedésének.

Leghatalmasabb karja egyenesen Feltre olasz városkának tart, két kies völgy kíséri meredek oldalait, keleten a Val della Stizzonne, nyugaton a romantikus Val Cesilla.

Remek tölgyfa- s néhol szelidgesztenyeerdők kísérték még nem is oly régen, 1917 végén, lejtőit, azonban az 1918. év lombhullató ősze már nem végezhetette csodás természeti munkáját, mert csonka fatönkék, nehéz gázgránátok sárga- és zöldes színű gyilkos maradványa, démoni rombolása itt is kímélet nélkül elpusztított minden növényi életet.

Ezen a hatalmas polipkaron található egy kis szemölcs, az 1549 magas Monte Pertica, itt alussza örök, de nyugtalan

álmát sok-sok komáromi 19-es magyar vadász. Csodálatos, ezen a ponton még 1918. év késő őszen is dörögtek az ágyúk, süvítettek az aknák, amidőn már a Piave mentén minden régen elcsendesedett.

A 19-es mártirok szelleme itt még továbbra is ébren kívánta tartani a multat, mert nem tudott beletörődni a szomorú valóságba, az összeomlásba.

Valóság, hogy a Monte Perticán dördült el a reánk nézve tragikus végű világháború egyik utolsó puskalövése.

A Monte Pertica a Brenta- és Piave-szakasz kulcspontjának nevezhető, annak birtokolása mindkét fél elsőrangú érdeke volt, az olaszok teljes tudatában e hely fontosságának, ide tették legjobb és legedzettebb csapataikat, itt egyesítették leghatalmasabb tüzérségüket. A Monte Grappa szikláiba hosszú alagutakat robbantottak, minden alagút Monte Perticára néző szájához süllyeszthető hatalmas agyútorkokat helyeztek s innen okádták mesebeli sárkányhoz hasonlóan, halálthozó tűz- és gázcsóváikat az egész környékre messze le a kies Val Sugana keleti bejáratára, a Belluno—Feltrei medencére, de főleg a Monte Perticára s annak északi és déli táborraiban elhelyezett tartalékaira.

Közel nyolc hónapon át védte kisebb megszakításokkal a cs. és kir. 2. hegyidandár ezt a szakaszt május közepéig 1½—2 méter magas hóban, a bőra kegyetlen hideg szele társaságában; a legközelebbi lövészer- és élelmiszerraktárak annak idején még Artenben, teljes nyolc órai járásra lent a völgyben voltak, útnak, drótkötélpályának akkortájt még híre-hamva se volt.

A kitaposott halálösvények tátongó szakadékok mentén vezettek a célhoz, de milyen áron? A délután két órakor Artenből elindított, bosnyák katonák által vezetett, 10—15 hegyi öszvérből álló lövészeres és élelmi lépcsők a főzöládákban elhelyezett napi élelmezéssel kevés kivétellel éjjel 12 órakor érkeztek meg holtfáradtan a Monte Pertica alá, de rendszerint megcsönkített számban. Egyrésze lezuhant a mélységbe, a másik részét szerteszaggatta a 28 centiméteres olasz gránát vagy megfullasztotta a gyilkos gázlövedék.

1918 májusa, lent a völgyben pompáznak a gyümölcsfák, a természet tüneményes újjáébredése ezer megnyilatkozásban bőven ontja örök csodáit s odafent a szívek is reményteljesen várják az élet tavaszát, a mielőbbi megváltást. Sok-sok száz olasz hadifogoly utat robbant a hegyoldalakra, védő kavernákat épít, merész drótkötélpálya hidalja át a tátongó hasadékokat, naponta új lövészer és élelmet, frissítőket, dohányt visz fel 1540 m magasságba.

A hó olvadni kezd, de szörnyű kiábrándulás követi. Az olasz tüzéség fokozza tűzhatását, a levegőben ellenséges repülők garmadáai cirkálnak s előbukkannak a hó alól az emberi és állati hullák nagy tömegei, csupa memento az elmúlt télre.

Elérkezik június 8-a. Reggel 5 órától kezdve olasz pergőtűz a Monte Perticára, minden sárga-vörös füstfelhőben gomolyog, egyik aknasorozat a másik után robban, a két táborterületet gránátzapor árasztja el. Délután 2 óráig tart ez az ördögös játék, egyszerre csend támad a közvetlen környéken s a három legjobb bersagliere-zászlóalj rohamra indul, de megszólalnak a mi ütegeink is és a Val Stizzone és Val Cesillában elrejtett 30½ centiméteres mozsaraink hatalmas bűgása jelzi, hogy résen vagyunk.

Mindenki úgy véli, hogy a Monte Perticán nincsen több élőlény, egyszerre azonban felhangzik a 19-es vadászok csatakiáltása s az olasz támadás összeroppan.

A másnapi vezérkari jelentés csak néhány szóval említette meg ennek a napnak legvéresebb eseményét. Mindenki olvashatta.

„A cs. és kir. 19. vadászzászlóalj hőiesen verte vissza az olaszok nagy túlerejű támadását, a Monte Perticán számtalan fogoly és hadizsákmány került tulajdonunkba.“

Elérkezett a nevezetes 1918 június 15-e, a nagy általános támadás. Az olasz nehéztüzéség nagyrésze már távozóban volt, a 19. vadászzászlóalj néhány halálraszánt bátor járőre már a Monte Grappa csúcsa felé közeledett, de mindhiába, vissza kellett jönniök, mert jobbra-balra nem voltak magyar zászlóaljok s a támadás megakadt. Az állást azonban sikerült eredeti épségében, sőt alaposan kimélyítve megtartani, ami szintén a 19-es magyar vadászok érdeme.

Minden, ami ezután következett, már a mult legfájóbb emlékeihez tartozik, emberfeletti nélkülözésének gyümölcse mind-mind porbahullott, de ti, 19-es magyar vadászok, nem véreztetek hiába a Monte Perticán, mert hőseitek szelleme virraszt velünk s útját egyengeti a magyar örökkévalóságnak.

Dr. Rákosi György